

## Pagrindiniai strateginiai dokumentai

### ES strateginiai dokumentai

Strateginiuose ES dokumentuose bibliotekose saugomo kultūros paveldo skaitmeninimo skatinimas prasidėjo 1991-1998 m. ir aktyvesnis tapo 1998–2000 m. Tuo metu dokumentuose ir išskiriama kultūros paveldo ir technologijų taikymo tyrimų sritis.

Skaitmeninio projektai pavieniai, besidubliuojantys, todėl strateginiais dokumentais siekiama juos koordinuoti. Koordinavimo (šalių bendradarbiavimo) būdus ir prioritetus nustato **Lundo principai ir Lundo veiksmų planas** (Lund Principles, 2001; Action Plan on Coordination of Digitisation Programmes and Policies: Implementation Framework for Digitisation Coordination Actions in Europe, 2001)

Koordinavimo prioritetai yra politinis, teisinis ir technologinis skaitmeninių rinkinių suderinamumas, saugi bei atvira prieiga prie jų, aukštos kokybės turinys,

Strateginiai skaitmeninimo prioritetai plėtoti ir kituose strateginiuose dokumentuose – pvz., **Parmos chartijoje** (2003) (angl. *Charter of Parma*). Pagal ją skaitmeninio prioritetai – kokybė, pasiekiamumas, būtinybė užtikrinti pakankamą vartotojų informacinį raštingumą ir kt.

Chartijoje yra pabrėžiama svarba kuo skubiau atlikti tokius veiksmus:

- Sukurti politines ir institucines skaitmeninimo strategijas bei jas suderinti;
- Parengti skaitmeninto ir skaitmeninio kultūros paveldo valdymo gaires ir nustatyti sėkmingos praktikos pavyzdžius;
- Skatinti naudoti tarptautinius standartus;
- Sukurti centrą, kuris koordinuotų Europos šalių nacionalines kultūrinio turinio skaitmeninimo strategijas;
- Siekti, kad į ES naujai įstojusios šalys bendradarbiautų su šalimis ES senbuvėmis, pasidalindamos patirtimi su Europos Sąjungos valstybėmis, kartu dirbdamos ir pasinaudodamos didesnėmis galimybėmis, nustatydamos silpnąsias vietas, kad būtų suformuluota tyrimų darbotvarkė.

Skaitmeninimo vaidmuo buvo pripažintas ir **Elektroninės Europos 2002 veiksmų plane** (*eEurope 2002 Action Plan*), ir Lundo susitikime numatytos galimos priemonės, siekiant sparčiau jį vykdyti:

- valstybės narės įsteigs nenutrūkstamą koordinavimo forumą,
- palaikys europinio požiūrio į politiką ir programas plėtojimą,
- turės plėtros mechanizmus, skatinančius sėkmingą bei pastovią praktiką ir įgūdžių ugdymą,

- laikysis bendradarbiavimo, didinančio Europos skaitmeninio kultūros ir mokslo paveldo matomumą ir prieinamumą, principo.

Europos Komisijos parengta Europos skaitmeninės bibliotekos (EUDL) kūrimo programa, išleistas **i2010: komunikatas apie skaitmenines bibliotekas**, kuriame ji paskelbė savo Europos informacinės visuomenės i2010 iniciatyvos strateginiu tikslu paramą *Europos skaitmeninės bibliotekos* (European Digital Library) kūrimui.

Išleidus komunikatą, buvo pradėtos virtualios konsultacijos; kurių pagrindu 2006 08 24 parengta **Rekomendacija** dėl kultūrinės medžiagos skaitmeninimo, išsaugojimo skaitmeniniu formatu ir internetinės prieigos prie jos, poveikio vertinimą, kuriame nustatomos kryptys, kurias pasirinkus veiksmai Bendrijos lygmeniu būtų patys veiksmingiausi:

- *konteksto skaidrumo ir nuspėjamumo didinimas*, siekiant pagerinti viešųjų ir privačių investuotojų suvokimą apie kūrinių ir su jais susijusių paslaugų rinkos pramoninį potencialą.
- *padrikų veiksmų vengimas* ir standartų, techninių galimybių ir strategijų, su kuriomis susiduria Europos organizacijos, ketinančios imtis skaitmeninimo arba išsaugojimo skaitmeniniu formatu projektų, didėjančio sudėtingumo valdymas;
- *sinergijos užtikrinimas* siekiant kritinės kūrinių ir išteklių masės bei sutelkiant papildomą praktinę patirtį.

Poveikio vertinime nurodomi trys pagrindiniai politikos scenarijai, iš kurių, padarius analizę, pasirinktas „*lankstus koordinavimas*“:

- „*laukti ir stebėti*“; skaitmeninimui ir išsaugojimo skaitmeniniu formatu klausimams teikti tokį patį prioritetą, koks dabar nustatytas ES programose, ir susilaikyti nuo oficialaus politinio ir strateginio šių klausimų derinimo ES lygmeniu;
- „*lankstus koordinavimas*“: politinis ir strateginis koordinavimas ES lygmeniu skatinant bendras valstybių narių ir Europos organizacijų pastangas siekiant bendrai užsibrėžtų tikslų ir nustatant visai Europai svarbių problemų sprendimo EB programų pagalba iniciatyvų prioritetus;
- „*griežtas koordinavimas „iš viršaus*“: politinis ir strateginis koordinavimas ES lygmeniu ieškant bendros vizijos ir veiksmų, įskaitant privalomus standartus ir įstatymines priemones Europos lygmeniu. EB programų mobilizavimas įgyvendinant šią bendrą viziją.

### **Lietuvos strateginiai dokumentai**

Strateginiuose Lietuvos dokumentuose skaitmeninio klausimai pradėti kelti **Lietuvos informacinės visuomenės plėtros strategijoje (1999–2005)**. Vienas strategijos prioritetų (Lietuvos kultūra ir lietuvių kalba) numato tokius įgyvendinimo tikslus:

- Įgyvendinti kultūros paveldo skaitmeninimo programas ir projektus, kad būtų išsaugotas Lietuvos kultūros paveldas.
- Sudaryti sąlygas prieigai prie interneto (ypač bibliotekose), teikti Lietuvos ir pasaulio vartotojams aktualią informaciją apie Lietuvos kultūrą, svarbiausius istorijos ir visuomenės gyvenimo reiškinius ir panašiai.

Svarbiausias strateginis skaitmeninimo dokumentas – tai *Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninimo koncepcija (2005)*. Pagrindinis koncepcijos tikslas – išsaugoti ir aktualinti paveldėtąsias ir bendrąsias Europos kultūros vertybes jungiantį Lietuvos kultūros tapatumą, užtikrinti jo tęstinumą, atvirą prieigą ir konkurencingumą šiuolaikinės Europos Sąjungos ir pasaulio kultūrų įvairovės sąlygomis. (Lietuvos skaitmeninimo koncepcija vadovaujasi europiniais dokumentais – *Lundo principais* ir *Lundo veiksmų planu*).

Pagal koncepciją *Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninimo*:

- **Tikslas** – į skaitmeninę formą konvertuoti unikalius ir vertingus kultūros paveldo objektus, informaciją apie juos.
- **Uždaviniai** – 1) sukurti integralią ir vieningą Lietuvos kultūros paveldo informacijos sistemą, kuri užtikrintų ilgalaikį skaitmenintos informacijos išsaugojimą ir prieigą; 2) sudaryti palankias kultūros paveldo ilgalaikio išsaugojimo ir vartojimo sąlygas panaudojant skaitmeninį pakaitalą; 3) skatinti aktualizuoti ir skleisti Lietuvos paveldą užtikrinant pasaulio kultūrų įvairovę; 4) prisidėti prie informacinės Europos kultūros paveldo erdvės kūrimo.
- **Bendrieji skaitmeninimo objektų atrankos kriterijai** – 1) unikalumas; 2) turinys ir vertė; 3) fizinė būklė; 4) amžius.
- **Kultūros paveldo skaitmeninimo objektai** – įvairūs materialūs ir nematerialūs visuomenės ir žmogaus veiklos kūriniai: archeologiniai radiniai, meno kūriniai, *rankraščiai ir publikuoti leidiniai, kultūros reiškinius fiksuojantys dokumentai* – fotografinė, vaizdo ir garso medžiaga ir kiti kultūros paveldo požiūriu reikšmingi objektai.

Koncepcijoje taip pat numatytos už koordinavimą atsakingos institucijos, *skaitmeninimo principai* – integralumo, prieinamumo, atvirumo, ilgalaikio skaitmenintos informacijos išsaugojimo.

2007 metų pabaigoje parengtas *Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninimo, skaitmeninio turinio saugojimo ir prieigos strategija ir jos įgyvendinimo priemonių 2009-2013 m. planas*. Strategija patvirtinta 2009 gegužės 20 d. Šiame dokumente išanalizuota ir apibudinta skaitmeninimo situacija Lietuvoje, apibrėžtos silpnybės bei stiprybės, grėsmės ir

galimybės. Remiantis analize, suformuota vizija: „Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninė informacinė erdvė, pailginanti kultūros paveldo objektų gyvavimo laiką, pateikianti šalies, Europos ir pasaulio visuomenei aktualią, išsamią ir patikimą informaciją apie Lietuvos kultūros paveldą, užtikrinanti nuolatinį, patikimą ir kokybišką kultūros paveldo išteklių naudojimą mokslo, švietimo ir kultūros tikslams“ bei pagrindiniai tikslai ir uždaviniai:

- Sukurti vientisą kultūros paveldo skaitmeninio infrastruktūrą ir užtikrinti patikimą jos funkcionavimą
- Kurti ir plėtoti vientisą skaitmeninto kultūros paveldo paieškos, saugojimo ir prieigos sistemą
- Skatinti atminties institucijų skaitmeninio srities specialistų kompetencijos plėtrą
- Standartizuoti kultūros paveldo skaitmeninio, saugojimo ir prieigos procesus
- Skaitmeninti kultūros paveldo objektus ir teikti jų turinį į bendrą kultūros paveldo portalą „www.epaveldas.lt“
- Skatinti kultūros paveldo sklaidos iniciatyvas

Numatytos ir uždavinių įgyvendinimo priemonės.

#### **Kiti įstatymai:**

***Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas, 2004*** (pagal jį kultūros paveldas – karta iš kartos paveldimos, perimamos, sukurtos ir perduodamos kultūros vertybės, svarbios etniniu, istoriniu, estetiniu ar moksliniu požiūriu.),

***Lietuvos Respublikos kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas, 2004*** (pagal jį – kilnojamosios kultūros vertybės yra įvardinamos kaip įvairūs kultūrinę vertę turintys daiktai, kurie yra reikšmingi istoriniu, meniniu, moksliniu ir kitu požiūriu. Tai yra meno vertybės, inkunabulai, rankraščiai, žemėlapiai ir natos bei kiti objektai.)

***Lietuvos Respublikos bibliotekų įstatymas, 2004*** reglamentuoja kultūros paveldo saugojimą ir sklaidą Lietuvos bibliotekose

Apsaugos klausimą taip pat reglamentuoja ***Bibliotekos fondo apsaugos nuostatai, 2000***. Juose yra numatoma bibliotekos fondo apskaitos, perdavimo, tikrinimo, nurašymo, saugojimo tvarka, bibliotekos darbuotojų atsakomybės.

***Lietuvos kultūros politikos nuostatos, 2001*** (apibrėžiamos Lietuvos kultūros politikos kryptys, tikslai, užsibrėžti uždaviniai – suderinti kultūros paveldo institucijų funkcijas, nustatyti efektyvią kultūros paveldo valdymo struktūrą. Dokumente biblioteka yra traktuojama kaip viena pagrindinių įstaigų, kurios funkcijos susijusios su informacinės visuomenės plėtra. Šiuo požiūriu nuostatose yra numatoma modernizuoti Lietuvos bibliotekas, sudaryti palankias sąlygas kaupti ir saugoti nacionalinio kultūros ir mokslo paveldo objektus ir pan.